

Problemen rondom de seksuele voorlichting in het gezin

DOOR MEVROUW DR E. C. M. FRIJLING-SCHREUDER, ARTS

De seksuele voorlichting is op het ogenblik in het gezin nog steeds een betrekkelijke zeldzaamheid. Nu is het eigenlijk onmogelijk over seksuele voorlichting in het gezin te schrijven als men er zich niet meteen rekenschap van geeft dat de seksuele voorlichting een onderdeel is van de seksuele opvoeding, die op zichzelf in het geheel niet apart mag staan van de hele opvoeding. Alleen als de seksuele opvoeding past bij de verdere opvoeding van het kind, en als de seksuele voorlichting past bij de wijze, waarop in het gezin seksuele problemen worden aangevat, kan de voorlichting harmonisch verlopen.

In de praktijk is het meestal eigenlijk omgekeerd: er is opvoeding op vele gebieden, maar de seksuele opvoeding wordt verwaarloosd en de seksuele voorlichting ontbreekt. Toch is daarin wel een kentering gekomen, zij het meer ten opzichte van de eerste levensjaren dan voor de puberteit en de adolescentie.

Zeer veel moeders zijn er tegenwoordig van overtuigd dat zij de vragen bij de geboorte van het volgende kind enigszins naar waarheid moeten beantwoorden. Ik zeg met opzet „enigszins”, omdat ook bij dit toenemende inzicht meestal maar op een deel van de vragen een eerlijk antwoord wordt gegeven. De vragen, welke het kind in de verschillende levensfasen stelt, zien er namelijk heel anders uit en eisen ook een heel andere wijze van beantwoording.

De eerste vragen op seksueel gebied beginnen al heel vroeg te komen, zo tussen anderhalf en vijf jaar. Het is voor een kind van nog geen twee jaar even verwarrend of nog veel verwarrender als het niet met enige redelijkheid wordt voorbereid op de geboorte van de volgende, als voor een ouder kind. Het grote gevaar van het niet geven van seksuele voorlichting in deze periode is het volgende: er is geen tijd waarin het kind meer leert dan in deze eerste levensjaren; het moet leren onderscheid te maken tussen zichzelf en de buitenwereld, mensen en dingen in de buitenwereld leren herkennen. Het leert dit via de banden, welke het met moeder en vader en andere vertrouwde figuren in de omgeving heeft. Vanuit die bindingen krijgt het zijn zelfvertrouwen en het plezier aan het gebruiken van het verstand. Het kind doet daarbij waarnemingen die het met de hulp van moeder verifieert en waarbij het zich bijvoorbeeld van het doel van de dingen in de omgeving bewust wordt. Vroeg of laat zal het daarbij ook het geslachtsverschil waarnemen en vragen waar dat voor dient, waarbij het dan in negen van de tien gevallen geen antwoord krijgt. Zolang de kleuter niet gevoelsmatig daarbij betrokken is, zal niet zoveel anders gebeuren dan dat hij zich

met een kluitje in het riet voelt gestuurd. Krijgt echter het eigen genitaal ook gevoelsmatig belang voor het kind, wat zo in de loop van het derde levensjaar meestal het geval is, dan wordt de onhelderheid in moeders spreken erover in de eigen gevoelens betrokken. De primitieve angsten, waarbij het jongetje zicht voorstelt dat, als er ook wezens zonder plassertje zijn, zijn plassertje er wel af zou kunnen gaan, of het meisje meent dat haar iets onthouden is wat de jongen wel heeft, kunnen dan niet vanuit de werkelijkheid worden gecorrigeerd. Op dat moment zou het kind zich willen wenden tot vader en moeder, die er voor het gevoel van het kind toch zijn om het veiligheid te geven. Maar met de grote fijngevoeligheid van de kleuter merkt hij al gauw op, dat op dat gebied bij vader en moeder geen veiligheid te verkrijgen is. Dat kan zo ver gaan, dat dientengevolge de vraag achterwege blijft, waarop de ouders menen dat het kind er geen belangstelling voor heeft. Vaker zal het zo zijn, dat het kind wel vraagt maar dat de ouder, die moeite heeft die vragen te beantwoorden, de vragen niet opmerkt.

Nog veel sterker geldt dit als het kind maanden lang merkt dat moeders figuur verandert, als het vader en moeder hoort praten over de komende baby en eventuele zwangerschapsklachten van de moeder van heel dichtbij mee moet beleven, maar toch niet weten mag dat het kind bij moeder groeit of, als het dat wel weten mag, niet weten mag hoe het wordt geboren. Verreweg de meeste moeders hebben geen moeite hun kind te vertellen dat de baby bij moeder groeit; moeilijker vinden zij het echter over de geboorte iets te zeggen, dat geen angst opwekt. Geen wonder, dat zo bijzonder veel kleuters menen dat de baby ontlasting is die op tovermanier in een kind verandert en eventueel hardnekkige constipatie ontwikkelen om dat toverkunstje ook te proberen; of zich voorstellen dat de buikwand openscheurt en navelkolieken krijgen uit angst, dat dit bij hen ook wel eens zou kunnen gebeuren.

In deze heel vroege kleuterjaren is het voor een kind nog heel gewoon zich voor te stellen dat zowel een man als een vrouw een kind zou kunnen krijgen. De bevruchting wordt dan ook vaak voorgesteld via de mond, iets bijzonders eten, wat kan leiden tot allerlei eetstoornissen en met name tot uitgesproken voorkeur of tegenzin voor bepaalde spijzen. Soms loopt dat via het geheim van de avond, dus via wat vader en moeder 's avonds nog eten of drinken als het kind al naar bed is, maar ook soms gewoon via de maaltijden.

Het laten bestaan van dergelijke verwarringen staat de ontwikkeling van de vrijmoedigheid van waarneming en van de objectieve meningsvorming in de weg. Het is bovendien nog in een ander opzicht slecht voor de ontwikkeling van het denk- en werkleven, omdat de geboden leerstof als slecht voedsel ter zijde kan worden geschoven of als gevaarlijke lichaamsinhoud kan worden geëlimineerd.

Nu moet men echter niet denken dat deze moeilijkheden zouden zijn opgevangen als moeders, die zelf bijzonder geremd zijn in hun seksuele gevoelens, hun kleuters een alleen maar intellectuele voorlichting zouden geven. Het is juist een van de taken van de huisarts, welke taak mij bijzonder belangrijk lijkt, om bij de volgende zwangerschap de moeder te helpen met deze problemen tegenover het oudere kind. Eventueel zal men dat kunnen doen in de vorm van een gesprek met de moeder, waarbij ter sprake komt wat het kind vraagt en hoe men die vragen beantwoordt. Deze generale repetitie vooraf betekent voor de moeder soms een toestemming om met haar kind te spreken en biedt haar ook de daarbij vereiste neutrale woorden. Veel belangrijker dan men zou denken is de correctie, die een dergelijke eenvoudige uiteenzetting in kleuterwoorden aan eigen angsten van de vrouw geeft. Ook bij vrouwen, die zelf al kinderen hebben, kan men de merkwaardigste hiaten in hun voorstellingen over het eigen lichaam vinden. Wij zagen al dat in de primitieve voorstellingen van het kind de buik één inhoud heeft, die naar gelang ontlasting, urine of kind kan zijn, en tot welke verwarringen dat aanleiding geeft. Maar onbewuste resten van deze voorstellingen vindt men veel vaker nog, dan men geneigd zou zijn aan te nemen, op volwassen leeftijd, en voor die moeders is het moeilijk om te vertellen dat er een aparte opening is waar het kind uitkomt en een aparte ruimte, waar het in groeit.

De masturbatie is in de kleuterfase een normaal verschijnsel, dat men niet graag volkomen mist. Als de masturbatie ontbreekt hebben wij meestal al te maken met een overgaan van primitieve bevrediging aan het eigen lichaam in neurotische symptomen. In plaats van de masturbatie zien wij dan duimzuigen, bommen, nagelbijten, tics of een algemene geredmdheid. Aan de andere kant is het ook een feit, dat moeders over de kleuteronanie meestal klagen als er werkelijk ook iets bijzonders mee is. De meeste gezonde ouders hebben geen moeite om de normale kleutermasturbatie te accepteren. Zij zien het kind dan wel eens spelen aan het genitaal maar dat heeft noch de frequentie, noch de intensiteit die hen benauwt. Niet zelden wordt deze normale onanie verboden met een dreiging „het gaat eraf” of „je wordt er ziek van” of „het is heel vies”, die het kind als beangstigend beleeft. Voor de angst van de kleuter is de onanie echter een van de normale troostwijzen en dan komt een circulus viciosus tot stand waarbij de onanie de angst en de angst de onanie onderhoudt, en de angstige ouders vertwijfeld op het spreekuur komen. Soms doorbreekt reeds een eenvoudige geruststelling deze circulus viciosus,

soms is langdurige en intensievere case-work-hulp voor de ouders nodig. Slechts zeer zelden zal psychotherapie voor het kind noodzakelijk zijn.

Als ouders de kleuteronanie niet verbieden maar zelf toch zeer grote moeilijkheden met de seksualiteit hebben, kan het zijn dat het verbod wordt verschoven naar een van de onanie-equivalenten en dus het duimzuigen of het nagelbijten bijzonder intolerant wordt vervolgd. Dit wordt door artsen nog vaak in de hand gewerkt door de angst voor kaakmisvormingen bij het duimzuigen. Te menen dat een verbod dan zou helpen, is het paard achter de wagen spannen; hoogstens kan men een symptoomverschuiving krijgen die mogelijk minder schadelijk voor de kaak, maar schadelijker voor de karakterontwikkeling is.

Bij organisch gestoorde kinderen ziet men niet zelden een ontremming van het driftleven met veel agressieve uitbarstingen en veel bevrediging aan het eigen lichaam. Hier gaat het nu heel specifiek niet om de seksuele opvoeding maar om de algemene opvoeding; niet om het stellen van eisen van beheersing, maar om de ontwikkeling van mogelijkheden die binnen het bereik van het kind liggen, het verzachten van te hoge eisen, die het ontmoeiden, en het prikkelen van alle activiteiten welke het aan kan. Dan ziet men de driftmatige excessen vaak vanzelf verdwijnen, maar daarvoor is wel een grote mate van liefdevol bezig zijn met het kind nodig. In mijn beperkte ervaring reageren organisch gestoorde kinderen sterk op de teleurstelling, welke hun ouders ondervinden in het feit dat de ontwikkeling van hun kind niet normaal verloopt. Het is deze teleurstelling die tot de driftexcessen voert, vaker nog dan de retardatie in de ontwikkeling van de adequate remmen.

In de volgende fase, de latentie, is, als de eerste fase goed is verlopen, de belangstelling voor het onderwerp gering. Er is een grote uitbreiding van het contact met de buitenwereld en met figuren buiten het gezin, maar ook van allerlei behendigheden die het kind zich in deze periode eigen maakt, zodat het accent meer ligt op het verwerven daarvan en het genieten van het kunnen. Sommige ouders menen dat zij de voorlichting juist bij het naar school gaan moeten herhalen. Meestal is dat niet nodig. Het kind heeft op dit moment meer behoefte aan steun bij zijn eigen wens om zichzelf beperkingen te kunnen opleggen. De behoefte om zich als een kleuter naakt te laten zien, kan tijdelijk door een sterk schaamtegevoel worden overdekt, maar dit recht op de eigen „privacy” zal de verstandige moeder wel ondersteunen.

Zodra het kind op straat gaat spelen, moet het weten dat het daar ook gevaren bedreigen. Een kind moet wel degelijk weten dat niet alle mensen goed en lief zijn, dat het zijn autopod niet zonder meer buiten kan laten staan, dat grote jongens wel eens graag kleine jongens pesten en dat het kind niet met vreemden mee mag gaan of geld of snoepjes van hen mag aannemen. De voorlichting over de gevaren op straat op seksueel gebied, de mogelijkheid

bijvoorbeeld een exhibitionist te zien of in seksuele spelletjes betrokken te geraken, zou niet meer moeten zijn dan een onderdeel van deze algemene waarschuwing. Het merkwaardige is, dat dit onderdeel zo de neiging heeft om te hypertrofiëren en door een angstige moeder ook te dringend te worden gegeven. Het kind voelt echter de angstige voorstellingen van de moeder mee en neemt die in de wereld van zijn eigen angsten op. De kinderover of de kinderdief wordt dan iemand die kinderen vastbindt, braadt en opeet, hen gevangen houdt in donkere kelders, enzovoort. De beste bescherming tegen seksuele attentaten, al is er uiteraard evenmin een volledige bescherming tegen te bieden als tegen verkeersongelukken, is een seksuele opvoeding zonder angst. Al in 1907 heeft Abraham een artikel geschreven over „Das Erleiden sexueller Träume als Form infantiler Sexualbetätigung”. Abraham wijst in dit prachtige klassieke artikel erop dat het niet altijd toevallig is, welke kinderen in seksuele handelingen met volwassenen betrokken raken. Sommigen gaan aan toenaderingspogingen voorbij, anderen gaan er op in, weer anderen provoceren de verleiding. Dit gevoelsmatig mede betrokken zijn in wat er gebeurt, wekt schuldgevoel en maakt dat kinderen een seksuele benadering door vreemden vaak aan de ouders verzwijgen. Nog veel sterker geldt dat als het niet om een vreemde gaat maar om een min of meer ver familielid of een onderwijzer of leraar en als de seksuele handeling niet eenmaal maar vaker plaatsvindt. Als arts staat men voor de grote moeilijkheid met de ouders te overwegen, als zij in dergelijke dingen om raad vragen, of men het zal aangeven of niet. Geeft men het niet aan, dan is het gevaar dat andere kinderen de dupe worden, heel groot; geeft men het wel aan, dan volgt enige tijd gevangenisstraf, die ook niet zoveel aan de zaak verandert. Het verhoor is voor kinderen bijzonder schadelijk, als het gaat om seksuele delicten met mensen met wie zij ook gevoelsbanden hebben. In deze gevallen laat ik persoonlijk het belang van het kind meestal boven dat van de gemeenschap wegen. Het lukt wel eens om de betrokkenen doeltreffender te helpen dan via de strafrechter mogelijk is, al eist dat veel tact om te bemiddelen; het is ook lang niet altijd mogelijk.

Is een kind seksueel goed opgevoed, dan zal het zich gemakkelijker aan een toenaderingspoging weten te onttrekken en zal het zien van een exhibitionist ook geen grote angst wekken. Terwijl men kleine kinderen alleen zal zeggen dat zij niet met vreemden mogen meegaan, moet men in de latentie en in de voor-puberteit iets verder gaan in het bespreken van wat iemand dan eventueel wil. Dit wordt des te urgenter naarmate kinderen de krant gaan lezen. Zij moeten zich dan werkelijk vrij kunnen voelen om hun gevoelens over de sensatieberichten onder woorden te kunnen brengen. In de ontwikkeling van de journalistiek na de oorlog is er een hausse in berichten over ontsnapte delinquenten en zedenmisdadigers. Dat zal ook wel weer eens verdwijnen. Op het ogenblik is het een moeilijk punt in de alge-

mene opvoeding en in de seksuele opvoeding van het kind wanneer het bemerkt dat zoveel volwassenen van deze berichtgeving genieten. Kinderen griezelen dan wel fijn mee, maar hebben niet de mogelijkheid tot het afwegen van abnormale seksuele ervaringen tegen eigen normale seksuele bevrediging en met name nog niet de mogelijkheid tot de integratie van seksuele ervaringen en liefdegevoelens, zoals die pas in de loop van de puberteit tot stand komt. Die sensatieberichten zijn voor de kinderen gevaarlijker, omdat zij meer het eigen ontwikkelingspeil vertegenwoordigen. Nu is er natuurlijk geen kind dat een sadist wordt omdat het sensatieberichten leest, maar het is wel één van de vele ongunstige factoren in de omgeving. Naar mijn gevoel is echter het verbieden van het lezen van een krant veel ongunstiger. Als het kind echter de krant leest, moeten de ouders bereid zijn de voorstellingen van het kind over de zedenmisdriven te verhelderen, dus explicieter te zeggen wat er gebeurt, en de gevoelens, die daardoor worden gewekt, in woorden tot uitdrukking te laten komen.

In de tweede helft van de latentie, vanaf de vierde en vijfde klas van de lagere school, beginnen seksuele verhalen op school een grote rol mede te spelen; meestal is dat na de eerste klas van de middelbare school weer grotendeels afgelopen. Ook hier geldt alleen maar, dat de ouders bereid moeten zijn om dit, als het kind er angstig van wordt, met het kind te bespreken. Men heeft wel eens klassikaal seksuele voorlichting voorgesteld om de wilde verhalen, welke de kinderen elkaar dan vertellen, te voorkomen. Daar is wat voor en wat tegen; maar dit is een heel onderwerp op zichzelf. Bij de seksuele voorlichting in het gezin hoort, dat ouders zich er van bewust zijn dat kinderen dergelijke verhalen horen en dat daarover een geruststellend woord nu en dan op zijn plaats is. De seksuele voorlichting in het gezin, mits zakelijk en uitvoerig gegeven, vormt de beste bescherming ertegen omdat het kind dan niet nodig heeft de seksuele voorstellingen met vriendjes uit te wisselen en te corrigeren, wat toch een van de belangrijkste functies van deze verhalen is.

Een ander motief voor de wilde verhalen van kinderen onderling is, het zich als kind afzetten tegen de wereld van de volwassenen. Kinderen willen ook deel hebben aan dergelijke ervaringen, nog voor het gevoelsleven er aan toe is en het is dus, om met Abraham te spreken, ook een vorm van kinderlijke „Sexualbetätigung” die als zodanig het kind wel wat helpt in zijn onafhankelijk worden van de ouders.

Daarmede naderen wij dan al de voor-puberteit, waarbij de ouders zoveel primitiefs van hun kinderen te verdragen hebben. Hier gaat het meer om de voorlichting van de ouders dan om die van de kinderen. Weliswaar is het van het grootste belang dat de kinderen in deze periode behoorlijk over de polluties en menstruatie zijn voorgelicht en over het weer opvlammen van de onanie, maar misschien is het van nog groter belang dat de ouders weten dat de terugval in driftmatige beheersing niet een ont-

sparing is. De brave schooljongen loopt er in de voorpuberteit bij om iedere moeder een schrik te bezorgen, laat het handen wassen weer varen en is slordig op de WC. Het meisje wordt eventueel al jongensachtiger en uitdagender en met name de instelling tot de ouders kan tijdelijk bijzonder negatief worden. In deze periode nog minder dan in de latentie valt de seksuele voorlichting te scheiden van de algemene opvoeding. Ouders die zelf harmonisch zijn, herkennen in de vijandigheid wel de krampachtige poging van de puber om zich onafhankelijk te maken. Anna Freud wijst er zo aardig op, dat de wens echter veel verder gaat dan alleen maar zich onafhankelijk willen maken, en gericht is op een volledige rolomkering, die uiteraard geen ouder neemt. Het is of het kind niet zegt „nu ben ik ook volwassen”, maar „nu ben ik volwassen en dus jij een onmondig kind”. Hoe sterk deze patronen in onze kinderen leven, kunnen wij zien aan de algemene instelling tegenover de bejaarden, die ook zo sterk is van „wij zijn de volwassenen en de bejaarden dus onmondige kinderen”; misschien is dat de laatste vorm waarin het puberteitsconflict zich voordoet en waarin de meeste mensen niet volwassen worden. Als de ouders tegenover hun kinderen in de puberteit de instelling handhaven van „ik ben de volwassene hier in huis en dus jij het onmondige kind”, kunnen de conflicten bijzonder hoog oplopen. Als zij de overgang kunnen vinden naar „iedereen hier in huis heeft binnen de normen recht op zijn eigen leven en zijn eigen „privacy”, ook in het seksuele”, dan zullen de ouders weleens ongerust zijn als hun dochter alweer met een andere jongen uit is of hun zoon zo erg laat thuiskomt, als schoolfuiven en na-ivuen de halve nacht in beslag nemen, maar hun kinderen zullen zich tot zelfstandige mensen ontplooiën.

* * *

Werkelijke ontsporingen komen minder vaak voor dan de ouders denken. Seksuele ontsporingen in de puberteit zijn meestal een reactie op het wantrouwen van de ouders of opstandigheidsuitingen, vaak van protest dat op heel ander terrein ontstaat, bijvoorbeeld door het moeten volgen van onderwijs dat boven de macht van het kind ligt.

Kinderen zijn met hun vijftiende of zestiende jaar zover op weg naar de volwassenheid, dat het onjuist is hen alleen maar als kind te behandelen. De adolescentie duurt in het psychische meestal tot lang voorbij het vijfentwintigste jaar, al zien we vaak met zeventien, achttien jaar een duidelijke keer komen en op de puberteitsdesintegratie nieuwe integratieve processen volgen. Bij de normaal ontwikkelde puber zal de algemene driftmatige storm uit de voorpuberteit in de puberteit in de masturbatie met de begeleidende fantasieën worden gebundeld en tegelijk zal de belangstelling voor het andere geslacht dan daadwerkelijker worden.

Voorlichting houdt in: voorlichting in geruststellende zin over de masturbatie, over de polluties en de menarche, maar ook over de vruchtbaarheid en

de anticonceptie. Ouders denken vaak dat pubers door voorlichting over geboorteregeling geschokt zullen zijn, maar wat schokkend voor hen is, is niet: te weten hoe zwangerschap kan worden voorkomen, maar de gedachte dat hun ouders zouden denken dat bij hen werkelijk elke vriendschap tot seksuele handelingen zou leiden. Daarom moet de voorlichting over de geboorteregeling zakelijk worden gegeven in het kader van de algemene seksuele voorlichting. Wel behoort bij dergelijke gesprekken voor mijn gevoel duidelijk te worden gemaakt, dat vader of moeder deze voorlichting geven om het kind de vrijheid van eigen beslissing te laten. Pubers willen concrete raad over seksuele moraal, dat wil zeggen geen geijkte normen, maar hulp bij het opbouwen van hun eigen moraal. Tegen de achtergrond van een vaste wereldbeschouwing kan dat eenvoudig lijken, maar ook binnen de wereldbeschouwingen verschuift de seksuele moraal van de jonge mens sterk. Het kind wil steun in zijn verantwoordelijkheid, maar wil zelf uitvinden hoever het met vriendje of vriendinnetje gaan wil. Meestal is dit veel minder ver dan de angstige ouder meent. Wantrouwen drijft de jonge mens ertoe in zijn vriendschappen met het eigen of het andere geslacht verder te gaan dan deze vriendschappen kunnen dragen. Het opleggen van vaststaande patronen bevordert verzet en niets durven bespreken is nog veel ernstiger. Vaak gaan beide samen. Maar echt belangrijk is daarbij alleen het levende voorbeeld.

Ouders denken vaak dat pubers door bepaalde aspecten van de voorlichting geschokt zullen zijn, maar het enige dat hen werkelijk schokt is de confrontatie met het seksuele leven van de ouders. Dat zijn ervaringen die op allerlei gebied kunnen liggen, vanaf het meest normale, een late zwangerschap van de moeder bijvoorbeeld, tot de ontdekking een pleegkind te zijn en plotseling met geheimen van de eigen ouders te worden geconfronteerd, of de ontdekking dat vader of moeder een vriendin of een vriend heeft. Hertrouwen van een van de ouders in de puberteit van het kind kan ook heftige reacties geven. Het zou gewoner moeten zijn voor de huisarts om aan dergelijke verbanden te denken als een overigens normale puber plotseling leermoeilikheden krijgt of zich bijzonder over-seksueel of geredemd gaat gedragen. En hoewel het eigenlijk niet meer tot het terrein van de seksuele voorlichting in engere zin behoort, kan men de ouders helpen tot meer openheid bij het bespreken van eigen aangelegenheden te komen, waarmede ik zeer zeker niet bedoel dat zij de kinderen met de eigen problemen moeten belasten.

Hoe belangrijk de seksuele voorlichting ook is, in de puberteit heeft zij alleen waarde als zij wordt gegeven op basis van een gedurende de gehele ontwikkeling gegeven begeleiding en verheldering van de vragen, die het kind in elke levensfase heeft, als zij gedragen wordt door een gezinsleven waarin de ouders hun eigen plaats op dit gebied hebben bepaald.

Samenvatting. Problemen rondom de seksuele voorlichting in het gezin. Seksuele voorlichting is een onderdeel van de seksuele opvoeding. Noch de seksuele voorlichting noch de seksuele opvoeding vormen aparte hoofdstukken in de opvoeding van het kind. Zij behoren bij het patroon van gezamenlijk beleven in het gezin. Kindervragen komen vroeg en beginnen vaak al in het tweede en derde levensjaar, speciaal als er een broertje of zusje komt. De beantwoording ervan is voor de ontwikkeling van het zelfstandig denken van groot belang.

Enkele aspecten van de seksuele voorlichting in verschillende fasen van de ontwikkeling worden besproken. De huisarts kan — zo mogelijk — zo nodig — sommige ouders hel-

pen de innerlijke zekerheid voor een ook gevoelsmatig juiste wijze van voorlichting te vinden.

Summary. Problems in sexual enlightenment in the family. Sexual enlightenment is a feature of sex education which should not be treated as separate from general education. Clear answers to the child's questions about birth and about the difference between the sexes are a prerequisite for the development of independent thinking.

Some aspects of sexual enlightenment in different developmental phases are discussed. The physician may be able to help some parents to find inner security in giving their children the right answers in the right way.

Over de therapie van het ulcus van maag en duodenum in de huispraktijk

DOOR J. KOOPMAN, HUISARTS EN C. A. BOOGAERDT, APOTHEKER, BEIDEN TE EINDHOVEN

De maag, als verwijd deel van het spijsverteringskanaal, is een soort receptaculum, waar het met de tanden gekneusde en met speeksel gemengde voedsel enige tijd blijft. Door de haar eigen mogelijkheden van blokkering van de voortstuwing van het voedsel bij gelijktijdige contractiegolven van de wand blijft het voedsel daar enige tijd stagneren. Het speeksel werkt daar nog nader op het voedsel in, waarna het maagsap het verder afbreekt.

Ziekelijke afwijkingen van de maag kunnen enerzijds gelegen zijn in de anatomie en anderzijds in haar functie. Als afwijkingen in de anatomie, die wij in de huispraktijk ontmoeten, noemen wij onder meer het ulcus van de maag en het darmdeel vlak na de pylorus; resttoestand na een maagresectie; het carcinoom van de maag; de cascadenmaag; een gedeeltelijke thoracale positie van de maag.

Onder de afwijkingen in de functie zouden wij willen rekenen de dyskinesie van de maag; de te geringe of te overvloedige afscheiding van maagsappen; de onjuiste samenstelling van maagsappen.

De oorzaken van een stoornis in het functioneren van de maag kunnen drieërlei oorsprong hebben:

1 Aangeboren of verworven hypo- of hyperfunctie van secretie en beweging van de maag zelf, zonder dat van invloeden vanuit de mens als geheel of vanuit zijn omgeving sprake is.

2 Afwijkingen in de persoonlijkheidsstructuur van de lijder, waardoor chronisch of recidiverend een niet normale prikkelingstoestand van het sympathische zenuwstelsel aanwezig is. Ter verduidelijking moet worden gezegd dat wij met deze „toestand van geprikkeldheid” bedoelen een verstoring in het sympathisch-para-sympathische evenwicht met de daaruit voortvloeiende invloeden op zuursecretie, pepsineproductie, motiliteit, peristaltiek en contractietoestand van de kringspieren van de bloedvaten in het maaggebied.

3 Abnormale spanningen in de sociale sfeer van

de patiënt door de inwerking waarvan dergelijke prikkelingstoestanden waarschijnlijk ook kunnen ontstaan.

Vatten wij nu samen tot welke ziektebeelden, waarmee de huisarts in aanraking komt, al deze gegevens kunnen leiden, dan komen wij tot een betrekkelijk beperkt aantal: het ulcuslijden, het klachtencomplex van de resectie-maag, de prikkelingstoestand van de maag (bij gastro-enteritis of bij nerveuze spanningen), de gedeeltelijk thoracaal geplaatste maag, de cascaden-maag en het carcinoomlijden.

Wij zullen nu verder onze aandacht richten op het ulcuslijden en zijn gevolgen.

Wat is dit „ulcus”? Hoe moet men hier het begrip „zweer” verstaan? De oude definitie „epitheeldefect met geringe neiging tot genezing” onthoudt zich zorgvuldig van de etiologie. Hijmans van den Bergh zegt in zijn handboek dat er „niet zelden plaatselijke of verspreide oppervlakkige ontstekingen van het slijmvlies” om het ulcus heen zijn. In de ulcuswand zitten meestal (primaire of secundaire?) ontstekingsachtige infiltraties en bindweefselvorming (Deelman).

Bij het begrip ontsteking denkt men meestal aan een bacteriële oorzaak. De lage zuurgraad van de maaginhoud maakt het leven voor de gewone microorganismen echter onmogelijk. Wel vindt men melkzuurbacteriën en gisten. Van deze zijn echter geen direct pathogene werking bekend. De gebruikelijke therapeutica voor een ontsteking, sulfapreparaten en antibiotica, zijn dan ook niet van toepassing. Bovendien kan men de vraag stellen of voor de diagnose van wat deze „maagpatiënt” heeft, het röntgenologisch aantoonbaar zijn van een ulcusachtig defect wel een *conditio sine qua non* is, of dat het ulcus-ziektebeeld het essentiële is.

De oude neurogene theorie van Von Bergmann, waarbij men als het ware door een „fout in de besturing” van het sympathische zenuwstelsel een storing in de bloedvoorziening of in de normale